
Analýza Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024 z pohľadu energetických a klimatických tém

Juraj Hajko, Matúš Mišík, Veronika Oravcová
Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku

„Vláda SR vytvorí podmienky na prechod na uhlíkovo neutrálne hospodárstvo do roku 2050. Cieľom Vlády SR bude znižovať emisie skleníkových plynov a zlepšiť schopnosť Slovenska adaptovať sa na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy.“ (Programové vyhlásenie vlády 2020 – 2024, str. 94)

■ Úvod

Pred februárovými voľbami politické strany novovzniknutej štvorkoalície (Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽANO), Sme rodina, Sloboda a Solidarita (SaS), Za ľudí) prezentovali viaceré opatrenia na boj s klimatickou zmenou. Zatiaľ čo energetika je kľúčovým sektorom na postupné znižovanie emisií skleníkových plynov, keďže produkuje väčšinu z nich, opatrenia v oblasti ochrany životného prostredia sú dôležité na zmiernenie následkov klimatickej zmeny. Preto sa tieto dve politiky považujú za spojené nádoby pri zmierňovaní vplyvu klimatickej zmeny v súčasnosti aj do budúcnosti. Keď sme pred voľbami analyzovali postoje jedenástich politických strán k energetickým a klimatickým témam, členovia súčasnej koalície obstáli pomerne dobre.² V celkovom hodnotení predvolebných programov a dotazníkového výskumu strany Sme rodina a SaS získali hodnotenie „B“, strany OĽANO a Za ľudí hodnotenie „C“. V dotazníkoch vytvorených na účely predchádzajúcej analýzy zaradili ochranu životného prostredia a boj s klimatickou zmenou tri strany súčasnej koalície (OĽANO, SaS a Sme rodina) do päťice prioritných tém.

1 Autori ďakujú Alexandrovi Dulebovi za cenné pripomienky.

2 Celú analýzu možno nájsť na <https://klimatickainiciativa.sk/ako-chcu-politicke-strany-chronit-klimu-a-zivotne-prostredie-suhrn-hodnoteni/>.

Vo volebných programoch strany kládli dôraz na energetickú efektívnosť, nízkouhlíkové hospodárstvo, ochranu lesov a ekosystémov, či rozvoj vedy a výskumu v oblastiach energetiky a klimatickej zmeny. Pre hnutie OĽANO boli kľúčové témy ochrany lesov a ekosystémov, posilnenie občianskej participácie a rozvoj obnoviteľných zdrojov. Strana SaS považovala za prioritné najmä témy deregulácie cien energií a posilnenie nezávislosti Úradu pre reguláciu sieťových odvetví, uhoľné regióny a odpadové hospodárstvo. Strana Sme rodina sa zamerala na energetickú sebestačnosť, ceny energií, rozvoj dátovej infraštruktúry v energetike či environmentálne vzdelávanie. Strana Za ľudí kládla dôraz na lesné a odpadové hospodárstvo, ochranu vody a čistého ovzdušia, ako aj na regulačnú politiku.

Predvolebné programy koalíčných strán obsahovali mnohé konkrétne opatrenia a ciele. Niektoré z týchto opatrení sa do Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024 (ďalej len „Programové vyhlásenie vlády“ alebo „PVV 2020“) dostali, mnohé plány na štvorročné obdobie sú však pomerne všeobecné. Predložená analýza si kladie dva hlavné ciele:

- určiť opatrenia v energetických a klimatických témach, ktoré sa jednotlivým politickým stranám podarilo premietnuť zo svojich predvolebných programov do PVV 2020
- určiť zhodu medzi cieľmi predstavenými v Európskej zelenej dohode a PVV 2020

Tento text sa skladá z piatich kapitol. V prvej časti predstavíme metodológiu, v druhej časti sa zameriame na prehľad Programového vyhlásenia vlády. Tretia časť analyzuje PVV 2020 z pohľadu Európskej zelenej dohody. Štvrtá časť je zameraná na energetické a klimatické témy, ktoré sa podarilo presadiť jednotlivým politickým stranám. Vybrali sme zároveň aj návrhy z predvolebných programov, ktoré v PVV 2020 chýbajú. Piata časť je venovaná analýze v štyroch konkrétnych oblastiach: energetická chudoba, energetická efektívnosť, rozvoj obnoviteľných zdrojov energie a budúcnosť fosílnych palív.³

1. Metodológia

V tomto texte sme analyzovali primárne tieto dokumenty:

- Programové vyhlásenie vlády (2020 – 2024)
- Predvolebné programy koalíčných strán Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽANO), Sme rodina, Sloboda a Solidarita (SaS), Za ľudí
- Európska zelená dohoda.

Niektoré informácie sme pre porovnanie doplnili z týchto dokumentov:

- Dotazník, ktorý koalíčné strany vyplnili pred voľbami
- Programové vyhlásenie vlády (2016 – 2020).

Samotná analýza PVV 2020 bola realizovaná z pohľadu Európskej zelenej dohody (tretia kapitola) aj politických strán (štvrtá a piata kapitola). Využili sme pritom kvantitatívne i kvalitatívne metódy. Skúmali sme nielen to, či sa Programové vyhlásenie vlády venuje témam Európskej zelenej dohody, ale aj, či sú postoje ku konkrétnym témam rovnaké, alebo sa líšia. V prvom kroku sme identifikovali sériu konkrétnych opatrení, ktoré navrhuje Európska zelená dohoda a porovnali sme ich s prioritami Programového vyhlásenia vlády. Opatrenia, ktoré sme identifikovali v Európskej zelenej dohode sa

3 Tieto témy boli určené zadávateľom, Slovenskou klimatickou iniciatívou.

museli týkať úlohy členských štátov, keďže Európska komisia navrhuje v rámci dokumentu aj také nástroje, ktoré sú vo výlučnej kompetencii EÚ (napr. v oblasti zahraničnej obchodnej politiky).

Analýza neberie do úvahy témy, ktoré sa Slovenska priamo netýkajú (ochrana morských biotopov a pod.), keďže tieto nemajú dôvod byť zahrnuté do Programového vyhlásenia vlády, hoci na úrovni EÚ o nich Slovensko pravdepodobne diskutovať bude. Taktiež sme nebrali do úvahy ciele EÚ, ktoré sa týkajú finančnej pomoci členským štátom pri používaní nástrojov podporujúcich ciele Európskej zelenej dohody (najmä časť 2.2.1), alebo špeciálne nástroje na podporu inovácií na úrovni EÚ (program Horizont). Z tohto dôvodu sme taktiež nezahrnuli časť 3 Dohody, ktorá sa venuje úlohe EÚ ako globálneho lídra v oblasti klimatických zmien.

Pri analýze sme využili niektoré súčasti tzv. frame analysis,⁴ ktoré nám umožnili identifikovať opatrenia navrhované v rámci Európskej zelenej dohody. Uvedomujeme si, že to znamená pomerne veľké zovšeobecnenie, avšak všeobecnosť tohto dokumentu neumožňuje vytvoriť súbor presnejších a konkrétnejších cieľov Európskej zelenej dohody. Dokument je cielene nastavený tak, aby podporil vytvorenie základného rámca pre ďalšiu aktivitu Európskej komisie v tejto oblasti a umožnil priestor na diskusiu v Únii.

Následne sme sa pozreli detailnejšie (kvalitatívne) na jednotlivé oblasti, v ktorých sa prelínajú opatrenia navrhnuté v Európskej zelenej dohode a v PVV 2020. Vzhľadom na pomerne vysoké prekrytie tém v oboch dokumentoch (sledovali sme, či sa opatrenia navrhnuté v Európskej zelenej dohode nachádzajú v PVV 2020, nie naopak) sme sa sústredili najmä na témy, ktoré sú rozdielne, resp. tie, u ktorých sme našli zhodu len do istej úrovne. Pri analýze sme porovnávali dané dva dokumenty a skúmali sme, či sa v PVV 2020 nachádzajú hlavné súčasti Európskej zelenej dohody a či programové vyhlásenie sleduje ciele Európskej zelenej dohody (takmer) úplne, čiastočne, alebo ich nesleduje vôbec. Na základe prihlásenia ku klimatickým témam sme udelili Programovému vyhláseniu vlády hodnotenie podľa tabuľky číslo 1.

TABUĽKA 1: Hodnotenie Programového vyhlásenia vlády

Počet opatrení / bodov	Počet opatrení v percentách	Hodnotenie
84 – 76	100 – 90	A
75 – 67	89 – 80	B
66 – 59	79 – 70	C
58 – 50	69 – 60	D
49 – 42	59 – 50	E
42 – 0	49 – 0	Fx

V druhej časti sme sa pozreli na to, ako sa politickým stranám darilo premietnuť svoje priority v oblasti energetickej a klimatickej politiky do Programového vyhlásenia vlády. V prvom kroku sme identifikovali všetky opatrenia z PVV 2020, ktoré sa priamo týkajú týchto dvoch oblastí. Takto sme identifikovali 95 opatrení, pričom sme postupovali podobnou metódou ako v prvej časti analýzy pri identifikácii nástrojov v rámci Európskej zelenej dohody. Na porovnanie miery úspešnosti jednotlivých politických strán pri presadzovaní návrhov z volebných programov do PVV 2020 sme vytvorili systém bodovania. Umožnil nám porovnať absolútne aj relatívne množstvo opatrení jednotlivých politických strán vládnej

4 Emma Björnehed & Josefina Erikson (2018) Making the most of the frame: developing the analytical potential of frame analysis, Policy Studies, 39:2, 109–126, DOI: 10.1080/01442872.2018.1434874.

koalície, ktoré sa dostali do PVV 2020. Ak bolo opatrenie uvedené v programe politickej strany, prideliť sme 1 bod. V prípade, že bolo len čiastočne obsiahnuté, prideliť sme 0,5 bodu. Ak opatrenie v programe vôbec nebolo, prideliť sme 0 bodov.

2. Prehľad Programového vyhlásenia vlády SR na obdobie rokov 2020 – 2024

V porovnaní s obdobím, keď vznikalo predchádzajúce Programové vyhlásenie vlády v roku 2016⁵ (ďalej tiež „PVV 2016“), je dnešná situácia odlišná. Téma klimatickej zmeny sa stala dôležitou vo verejnom diskurze, napr. slovenskí študenti sa zapojili do iniciatívy „Piatky pre budúcnosť“ organizovanej na celom svete. Napokon však v období prípravy Programového vyhlásenia vlády 2020 bola hlavná pozornosť sústredená na zvládnutie následkov pandémie spôsobenej vírusom Covid-19. Pandémia dominovala nielen verejnému diskurzu, ale do veľkej miery dominuje aj samotnému programovému vyhláseniu. Otázka, či sa budú ekonomiky po prekonaní pandémie ďalej rozvíjať „zeleným“ spôsobom, alebo či sa prechod k post-uhlíkovému hospodárstvu odloží, aby nebrzdila rýchle ekonomické oživenie, bola počas prípravy projektového vyhlásenia predmetom diskusie v mnohých krajinách vrátane Slovenska, čo je potrebné brať do úvahy pri hodnotení programového vyhlásenia.

V poslednom období Slovensko prijalo mnohé dokumenty, ktoré sa témy klimatickej zmeny priamo týkajú. Hoci niektoré nadväzovali na aktivity na úrovni EÚ (Národný energetický a klimatický plán na obdobie 2021 – 2030 alebo Nízkouhlíková stratégia), iné vychádzali zo zmeny prioritizácie jednotlivých súčastí energetickej a klimatickej politiky (napr. Akčný plán transformácie uhoľného regiónu Horná Nitra). Témy týkajúce sa klimatickej zmeny a energetiky boli v PVV 2016 obsiahnuté primárne v kapitole tri, ktorá obsahovala viaceré oblasti:

- „Plynulo pokračovať v podpore hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja krajiny.“

Témy týkajúce sa klimatickej zmeny a energetiky sú v PVV 2020 obsiahnuté primárne v štyroch kapitolách:

- „Zvýšenie konkurencieschopnosti, zlepšenie podnikateľského prostredia, zvýšenie životnej úrovne občanov.“
- „Doprava, ktorá podporuje trvalo udržateľný hospodársky rast s ohľadom na ekológiu.“
- „Zodpovedná ochrana životného prostredia.“
- „Zvýšenie potravinovej sebestačnosti obyvateľov s dôrazom na zodpovedné hospodárenie s pôdou a s lesmi.“

Téma klimatickej zmeny sa v PVV 2020 objavuje aj v iných kapitolách. Je spomenutá veľmi okrajovo v kapitolách o obrane (bezpečnostné prostredie v kontexte klimatickej zmeny, zvyšovanie energetickej efektívnosti infraštruktúry ozbrojených síl), bezpečnosti (environmentálna trestná činnosť), financií

5 Programové vyhlásenia vlády z rokov 2016 a 2018 sú takmer totožnými dokumentmi.

(environmentálna daň, prehodnotenie dotačných schém smerom k motivovaniu k zelenému správaniu) a využívania fondov EÚ, kde je životné prostredie jednou z prioritných oblastí.

TABUĽKA 2: Ministerstvá, pod ktoré spadajú témy energetickej a klimatickej politiky

Ministerstvo	Minister	Štátni tajomníci	Politická strana
Ministerstvo dopravy a výstavby SR	Andrej Doležal	Katarína Bruncková Jaroslav Kmeť	Sme rodina
Ministerstvo hospodárstva SR	Richard Sulík	Ján Oravec Karol Galek	SaS
Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR	Ján Mičovský	Samuel Vlčan	OLANO
Ministerstvo životného prostredia SR	Ján Budaj	Juraj Smatana	OLANO
Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu	Veronika Remišová		Za ľudí

Hlavný rozdiel týchto dvoch programových dokumentov (PPV 2016 a PPV 2020) spočíva v odlišných pohľadoch na energetiku.

Predchádzajúca vláda kládla dôraz na zvyšovanie energetickej bezpečnosti. Podporou infraštruktúrnych projektov, zefektívnením prepojení v plynárskom sektore - najmä vybudovanie projektu plynovodu Eastring, udržanie vyváženého energetického mixu, dokončenie nového jadrového bloku v elektrárni Jaslovské Bohunice, alebo efektívne riadenie ťažby nerastných surovín. Presadzovala vyššiu reguláciu, napríklad „na podporu konkurencieschopnosti priemyslu vláda posúdi možnosti, ktoré povedú k zníženiu koncovkej ceny elektriny pre priemyselných odberateľov“ (PVV 2016: 11).

Súčasná vláda v PVV 2020 nespomína ani jedno z týchto opatrení. Naopak, navrhuje dereguláciu, čo by spolu s nezávislejším Úradom pre reguláciu sieťových odvetví (ÚRSO) mohlo mať vplyv na zníženie koncových cien energií. Zároveň plánuje začať diskusiu o trvalom úložisku jadrového odpadu či potvrdzuje záväzok ukončiť dotovanie spaľovania hnedého uhlia.

Oba programové dokumenty vlády (PVV 2016 a PVV 2020) majú aj prieniky, napríklad pri podpore obehového hospodárstva, zvyšovaní energetickej efektívnosti či ekonomicky efektívnom rozvoji obnoviteľných zdrojov energie. V otázkach ochrany životného prostredia či rozvoja ekologickej formy dopravy možno tiež nájsť zhodu, avšak kým v PVV 2016 majú podobu všeobecných tvrdení a chýbajú jednotlivé opatrenia a ciele, ktoré by určovali podobu klimatických politík, v PVV 2020 dostávajú konkrétnejšiu podobu.

Vláda sa v PVV 2016 hlásila k hospodáreniu podľa zásad trvalo udržateľného rozvoja, podpore ekologizácie a hospodárnosti lesnej výroby, k prechodu na nízkouhlíkové a obehové hospodárstvo, Parížskej klimatickej dohode, environmentálnej osvete, adaptačným stratégiám, zlepšovaniu kvality ovzdušia, ochrany vôd, sanácii environmentálnych záťaží, lepšiemu využívaniu eurofondov, budovaniu zelenej infraštruktúry, i rozvoju cyklotrás či železníc ako ekologickému spôsobu dopravy (PVV 2016: 47 – 50).

PVV 2020 sa rovnako hlási k všetkým uvedeným témam, obsahuje však i konkrétne kroky a riešenia (20 z nich vyberáme nižšie). Nájdeme aj viacero tém, ktoré v PVV 2016 chýbali, napríklad prevencia a postih environmentálnej kriminality, reforma Environmentálneho fondu, prijatie zákona o zmene

klímy, posudzovanie výdavkov v životnom prostredí podľa princípu hodnoty za peniaze, zlepšenie monitorovania kvality ovzdušia, ambíciu dosiahnuť udržateľnosť v poštových službách, revízia vodných stavieb.

20 vybraných opatrení z Programového vyhlásenia vlády 2020

- „Začneme formálnu a odbornú diskusiu na tému trvalého úložiska vyhoreného jadrového odpadu vr. paliva – podporíme vypracovanie štúdie likvidácie jadrové odpadu vr. paliva pre budúce obdobie.“ (PVV 2020: 54)
- „V rámci trvalo udržateľnej mobility Vláda SR podporí zriaďovanie nízkoemisných zón s cieľom zvýšiť kvalitu ovzdušia, najmä v mestách.“ (PVV 2020: 82)
- „Na tratiach, ktoré nie sú elektrifikované, bude vláda podporovať zaobstaranie ekologických hnacích vozidiel s väčšou podporou alternatívnych palív.“ (PVV 2020: 82)
- „Keďže Slovenská republika disponuje značným fondom rôznych typov nehnuteľností, často v nevhodnom stave a neefektívne využívaných, vláda ako súčasť Národného strategického plánu bude pokračovať, resp. začne s pasportizáciou štátnych nehnuteľností. Vláda vyhodnotí efektívnosť využívania budov štátu a pripraví analýzu ich optimálneho využitia na účely nájomných bytov alebo kancelárskych priestorov. Zároveň začne s okamžitou projektovou prípravou na zmenu ich využitia.“ (PVV 2020: 89)
- „Osobitná pozornosť bude venovaná Európskej zelenej dohode, ktorá je veľkou príležitosťou pre modernizáciu Slovenska. Vzhľadom k jej nadrezortnému charakteru bude na Slovensku vytvorená horizontálna koordinácia (napr. posilnením kompetencie Rady Vlády SR pre Agendu 2030) tejto dohody na najvyššej možnej úrovni s aktívnym zapojením všetkých relevantných aktérov.“ (PVV 2020: 93)
- „Vláda prijme zákon o zmene klímy.“ (PVV 2020: 93)
- „Vláda SR pripraví program verejnoprospešných prác a prostredníctvom aktivačného príspevku zapojí dlhodobo nezamestnaných do práce na zlepšení životného prostredia, ako čistenie obce, práce na poliach, vodozádržných opatreniach, pomocné práce pri triedení odpadu a odstraňovaní čiernych skládok.“ (PVV 2020: 93)
- „Vláda SR sa zameria na vymáhateľnosť práva v životnom prostredí. Bude vykonaný audit fungovania Slovenskej inšpekcie životného prostredia a okresných úradov s cieľom posilniť výkonnosť rozhodovania a kontroly. Vláda SR zavedie dôsledné opatrenia pre elimináciu poškodzovania zložiek životného prostredia prostredníctvom „ENVIROpolície.“ (PVV 2020: 93)
- „Výdavky na životné prostredie budú vynakladané efektívne a investície budú posudzované podľa kritéria hodnoty za peniaze.“ (PVV 2020: 94)
- „Vláda SR sa hlási k posilneniu environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu v celoživotnom vzdelávaní s ich podporou na všetkých stupňoch a typoch škôl. Systém poradenstva a metodického usmernenia bude zavedený aj pre podnikateľský sektor.“ (PVV 2020: 94)
- „Na dosiahnutie uhlíkovej neutrality nákladovo efektívnym spôsobom vláda reviduje Nízkouhlíkovú stratégiu a Národný integrovaný energetický a klimatický plán“ (PVV 2020: 93)
- „Vláda SR zavedie v štátnej a verejnej správe, vrátane organizácií a podnikov, zelené verejné obstarávanie ako povinné so zohľadnením dlhodobej ekonomickej návratnosti, ale aj environmentálnych a sociálnych vplyvov.“ (PVV 2020: 97)
- „Vláda SR vykoná opatrenia na zastavenie negatívneho trendu likvidácie verejných priestorov a verejnej zelene kvôli stavebnej činnosti aj formou uzákonenia tzv. intaktných (nezastavateľných) plôch zelene v mestách a obciach.“ (PVV 2020: 94)
- „Vláda SR sa zameria na konkrétne opatrenia na zníženie emisií z domácich kúrenísk. Zabezpečí cieleňú infokampaň v obciach s vysokým podielom emisií z vykurovania. Bude zavedená dvojstupňová kontrola znečisťovateľov.“ (PVV 2020: 95)
- „Keďže poplatky za vypúšťanie látok do ovzdušia sa nemenili od roku 2008 a sú jedny z najnižších v EÚ, vláda uskutoční postupnú indexáciu.“ (PVV 2020: 95)

- „Reformou Štátnej ochrany prírody SR sa zavedie komplexný a udržateľný systém financovania, ktorý bude v stále väčšej miere využívať inovatívne formy financovania. Vláda urobí všetky potrebné kroky proti zneužívaniu náhodných ťažieb. Na účelovú ťažbu zdravého lesa bude zavedená prísna kontrola.“ (PVV 2020: 96)
- „Vláda SR podporí kompostovanie a zber biodpadu, najmä v mestských aglomeráciách. Spresní evidenciu biologického odpadu a vydá usmernenie pre obce, aby kompostovanie v domácnostiach bolo riadne započítavané do výpočtu vytriedenia komunálneho odpadu.“ (PVV 2020: 97)
- „Vláda SR zabezpečí prehodnotenie rozsahu plánovaných malých vodných elektrární uvedených vo Vodnom pláne Slovenska a definitívne zrušíme plánované investície: Vodné dielo Slatinka, Vodné dielo Tichý potok, nádrž Ipeľ (Ďubákovo) a tiež definitívne zrušíme plánovanú výstavbu ropovodu cez Žitný ostrov.“ (PVV 2020: 97-98)
- „Zadefinuje a zavedie do praxe kľúčové ukazovatele kvality pôdy, vody a ovzdušia, ako aj biodiverzity.“ (PVV 2020: 100)
- „Dlhodobý spor lesníkov s ochranármi vyriešime v prospech lesa. Základom bude vypracovanie jednotného zákona o lesoch a ochrane prírody, ktorý odstráni súčasné rozpory. V spolupráci s ochranárskou obcou vykonáme revíziu chránených území. V územiach s najvyšším stupňom ochrany budeme rešpektovať bezzásahový režim... Všetky sporné otázky sa budú posudzovať spoločným expertnými skupinami lesníkov, ochranárov, krajinárov i ekonómov.“ (PVV 2020: 104)

3. Programové vyhlásenie vlády 2020 z pohľadu Európskej zelenej dohody

V tejto časti analyzujeme Programové vyhlásenie vlády z pohľadu Európskej zelenej dohody, teda balíka opatrení predstaveného Európskou komisiou v decembri 2019. Hlavným cieľom dohody je podporiť zmenu hospodárstva v EÚ takým spôsobom, aby sa do roku 2050 stala klimaticky neutrálnou. Európska zelená dohoda predstavuje pomerne všeobecne napísaný dokument, ktorý obsahuje predovšetkým dlhodobé ciele bez konkrétnych čiastkových (kvantifikovaných) cieľov v konkrétnych oblastiach. Z tohto pohľadu je porovnanie medzi týmto dokumentom a Programovým vyhlásením vlády 2020-2024 limitujúce, keďže druhý dokument stanovuje ciele predovšetkým na najbližšie štyri roky. Zároveň je však potrebné dodať, že na splnenie cieľov do roku 2050 je potrebné mnohé opatrenia prijať už teraz. Berúc do úvahy toto obmedzenie sme sa pozreli na súlad medzi jednotlivými opatreniami v Programovom vyhlásení vlády (PVV 2020) a Európskou zelenou dohodou v podobe, v akej bola predstavená Európskou komisiou.⁶

Pri analýze sme porovnávali dané dva dokumenty a skúmali sme, či sa v PVV 2020 nachádzajú hlavné súčasti Európskej zelenej dohody a či programové vyhlásenie sleduje ciele Európskej zelenej dohody (takmer) úplne, čiastočne, alebo ich nesleduje vôbec. Spolu sme identifikovali 84 konkrétnych opatrení, ktoré sú navrhované v Európskej zelenej dohode. V Programovom vyhlásení vlády sme z nich našli 55 úplne zhodných, 18 cieľov bolo podobných, resp. boli čiastočne zahrnuté aj v PVV 2020 (napr. programové vyhlásenie bolo všeobecnejšie, alebo nemalo stanovený kvantitatívny cieľ, navrhované

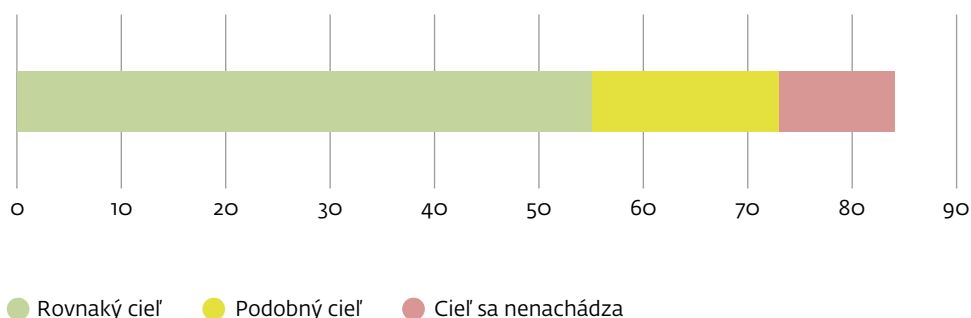
⁶ Viac o Európskej zelenej dohode tu: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sk

opatrenia boli mierne odlišné, ale sledovali ten istý cieľ) a 11 opatrení navrhovaných v Európskej zelenej dohode sa nenachádza v Programovom vyhlásení vlády.

Dá sa preto povedať, že Programové vyhlásenie vlády 2020-2024 obsahuje veľké množstvo opatrení navrhnutých v Európskej zelenej dohode (87% spolu s čiastkovo zahrnutými cieľmi). **Vzhľadom na to, že úplná alebo čiastočná zhoda opatrení dosiahla 73 z 84 bodov, ambíciu Programového vyhlásenia vlády v oblasti klimatických politík hodnotíme známku „B“** (stupnica hodnotenia sa nachádza v kapitole Metodológia). Programové vyhlásenie vlády sa jednak k Európskej zelenej dohode hlási (PVV 2020: 93), zároveň aj otvorene podporuje viaceré ciele a opatrenia tejto dohody.

V druhej časti analýzy sme sa pozreli na tieto výsledky podrobnejšie, z kvalitatívneho hľadiska. Pozornosť sme zamerali predovšetkým na tie oblasti, ktoré sa v Programovom vyhlásení nenachádzali, resp. sa zhodovali s opatreniami a cieľmi predstavenými v Európskej zelenej dohode len čiastočne. Napríklad technologická neutralita ako možnosť využiť ľubovoľný zdroj energie na dosahovanie klimatických cieľov (ako aj všeobecnejšiu možnosť členských štátov využívať ľubovoľné druhy energetických zdrojov na základe čl. 194 Lisabonskej zmluvy) a v praxi znamená predovšetkým možnosť využívať jadrovú energetiku, nie je priamo označená v Programovom vyhlásení vlády, pričom vláda spomína jadrovú energetiku len cez prizmu (kritizovanej) dostavby jadrovej elektrárne Mochovce. Rovnako sa v programe nenachádza diskusia o úlohe zemného plynu, ktorý má byť podľa návrhu Komisie dekarbonizovaný.

GRAF 1: Pomer opatrení navrhnutých v Európskej zelenej dohode a opatrení v PVV 2020.

Zaujímavý je aj prístup Programového vyhlásenia vlády k obnoviteľným zdrojom (bližšie aj v kapitole 5), ktoré sú v Európskej zelenej dohode považované za kľúč k energetickej tranzícii. Na jednej strane sú podporované, avšak je zdôraznená ich nákladová efektivita a v kapitole venovanej hospodárstvu krajiny Programové vyhlásenie vlády tiež pripúšťa možnosť „podporiť prípadné predĺženie termínov pre dosiahnutie požadovaného podielu obnoviteľných zdrojov a ďalších lehôt vyplývajúcich zo zimného energetického balíka a ďalších iniciatív Európskej únie“ (PVV 2020: 54). V oblasti obehovej ekonomiky PVV 2020 na rozdiel od Európskej zelenej dohody neponúka konkrétne opatrenia v oblasti obalov alebo rozložiteľných plastov, práva na opravu zariadení alebo zdieľanej ekonomiky, len vyjadruje všeobecnú podporu tomuto typu ekonomiky. V oblasti energetickej efektívnosti je vládny program tiež menej konkrétny v porovnaní s Európskou zelenou dohodou, ktorá hovorí o potrebe obnovy sociálneho bývania alebo školských a nemocničných budov (programové vyhlásenie hovorí o obnove verejných budov, hoci na iných miestach hovorí aj o štátnych budovách). V oblasti dopravy je väčšina cieľov zhodných, avšak Európska zelená dohoda hovorí o potrebe znížiť emisie o 90% do roku 2050, zatiaľ čo Programové vyhlásenie vlády nestanovuje konkrétny cieľ.

Programové vyhlásenie vlády 2020 – 2024 neobsahuje opatrenia navrhujúce zmeny Schémy obchodovania s emisnými kvótami (a návrhu zahrnúť aj budovy), alebo o tzv. uhlíkovom cle, ktoré

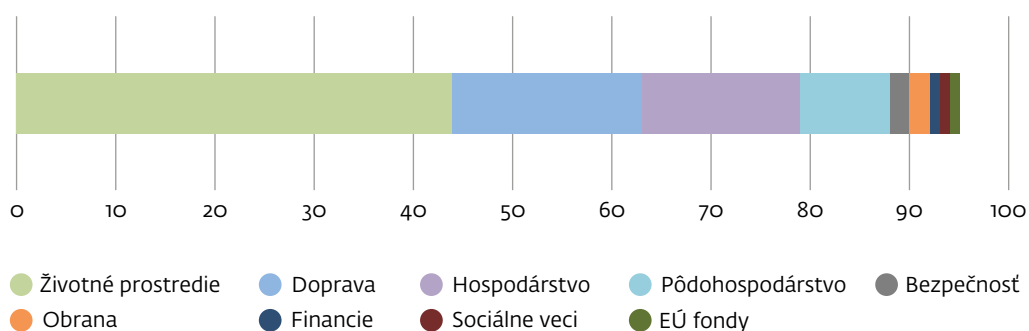
chce uplatniť Komisia na ochranu domácich producentov. V nadväznosti na to sa v Programovom vyhlásení vlády nenachádzajú ani návrhy k modernizácii a dekarbonizácii energeticky náročných sektorov priemyslu (napr. oceľarskeho alebo chemického). Programové vyhlásenie vlády sa nevenuje elektromobilite na všeobecnej úrovni, ani v detailných témach nabíjajúcich staníc, batérií a alternatívnych pohonných látok (vodík, palivové články, a pod.), ktoré sú obsiahnuté v Európskej zelenej dohode.

V iných oblastiach, napr. v ochrane životného prostredia alebo znečistenia je možné návrhy z Európskej zelenej dohody identifikovať v Programovom vyhlásení vlády. Vláda sa zaviazala vytvoriť „podmienky na prechod na uhlíkovo neutrálnu hospodárstvo do roku 2050“ (PVV 2020: 94) a zasadzuje sa za „zvyšovanie podielu nepriamych, majetkových a environmentálnych daní“, pričom má záujem prehodnotiť „dotačné schémy smerom k motivovaniu k zelenému správaniu“ (PVV 2020: 56). Rovnako aj odstránenie uhlia z elektrického mixu je cieľom oboch dokumentov. S Komisiou nová vláda súhlasí aj pri potrebe zahrnúť do energetickej tranzície spotrebiteľa, pre ktorého musí byť premena prínosná.

4. Programové vyhlásenie vlády 2020 z pohľadu koaličných strán

V tejto časti analýzy sme sa bližšie pozreli na to, koľko opatrení z predvolebných programov koaličných politických strán sa premietlo do Programového vyhlásenia vlády. Najprv sme z Programového vyhlásenia vlády vybrali všetky opatrenia, ktoré sa týkali energetických a klimatických tém. Spolu sme identifikovali 95 opatrení. Ako možno vidieť na druhom grafe, najviac opatrení sa nachádza v kapitole venujúcej sa životnému prostrediu (spolu 44), ďalej v kapitolách venujúcim sa doprave (spolu 19), podnikateľskému prostrediu a hospodárstvu pod ktoré spadá aj oblasť energetiky (spolu 16) a pôdohospodárstvu (spolu 9). Dve opatrenia sú aj v kapitolách venovaných bezpečnosti a obrane, po jednom opatrení v kapitole financií, sociálnych vecí a fondov EÚ.

GRAF 2: Počet opatrení energetických a klimatických tém v PVV 2020

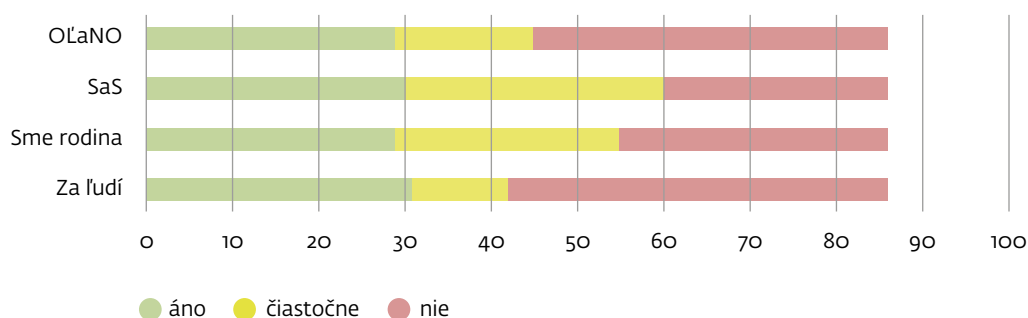
V druhom kroku sme sa pozreli na to, koľko z týchto opatrení sa nachádza v predvolebných programoch koaličných strán. Deväť opatrení sledovalo ten istý cieľ, respektíve bolo totožných a opakovali sa, a preto sme ich z následnej analýzy vylúčili. Spolu sme tak získali 86 opatrení. Ako možno vidieť na grafe číslo 3, najviac opatrení v úplnej alebo čiastočnej podobe obsahoval predvolebný

program strany SaS (spolu 60 opatrení), potom strany Sme rodina (spolu 55 opatrení), hnutia OĽANO (spolu 45 opatrení) a strana Za ľudí (spolu 42 opatrení). Strana SaS mala zároveň zo všetkých politických strán najdlhší predvolebný program (376 strán) a vo svojom programe nemala 26 opatrení, ktoré sa stali súčasťou PVV 2020.

Zaujímavosťou je, že sme identifikovali sedem opatrení, ktoré sa nenachádzali v žiadnom z predvolebných programov, ale objavili sa v Programovom vyhlásení vlády: prijatie zákona o zmene klímy; revidovanie Nízkouhlíkovej stratégie a Národného klimatického a energetického plánu; ambícia znižovania emisií v poštových službách; postupná indexácia pre vypúšťanie látok do ovzdušia; definitívne zrušenie plánovanej výstavby ropovodu vedúceho cez Žitný ostrov; využitie nekvalitnej pôdy pre pestovanie energetických porastov a ambíciu využitia štátnych budov na nájomné byty a kancelárske priestory.

Naopak, všetky štyri koaličné strany mali len päť úplne zhodných opatrení: zavedenie férových a transparentných podmienok na trhu s energiami; odstránenie regulácie v energetike; potrebu definovať a riešiť energetickú chudobu (s dôrazom na energetickú efektívnosť a kvalitu bývania); zavedenie integrovanej dopravy, prioritizácia železníc v osobnej doprave a zvýšenú ochranu vodných tokov.

GRAF 3: Počet opatrení energetických a klimatických tém v PVV 2020 z pohľadu koaličných strán

Hnutie OĽANO premietlo viacero opatrení do Programového vyhlásenia vlády, najmä prevenciu environmentálnej trestnej činnosti. Hnutie malo v programe zavedenie férových cien energií a nezávislosť Úradu na reguláciu sieťových odvetví, či snahu o odstránenie znevýhodnenia individuálneho vykurovania. Hnutie v programe zdôrazňovalo potrebu výskumu a vývoja v oblasti energetických a klimatických politík, lepší monitoring a zverejňovanie údajov v oblasti kvality ovzdušia. Hnutiu si presadilo reformu Environmentálneho fondu a tiež posilnenie environmentálnej výchovy.

Strane SaS sa podarilo do Programového vyhlásenia vlády premietnuť takmer do bodky časť programu o cenotvorbe v energetike. Strana kládla dôraz na zníženie cien energií dereguláciou trhu, odstránenie bariér pre individuálnych výrobcov elektriny a tepla, či zásadnú zmenu fungovania Úradu pre reguláciu sieťových odvetví. Do Programového vyhlásenia vlády sa preniesla aj podpora obnoviteľných zdrojov so zreteľom na koncovú cenu energií. Strana vo svojom programe podporovala odstránenie dotácií na výrobu elektriny z domáceho uhlia vyvážené transformáciou hornonitrianskeho regiónu a podozrievavý postoj k zrejme predraženej a nepochybne meškajúcej dostavbe jadrovej elektrárne v Mochovciach. V oblasti energetiky ešte stojí za zmienku zámer zvyšovať energetickú efektívnosť budov a ekologické vykurovanie. Strana sa programovo zhodla s koaličnými partnermi aj na potrebe intenzívnejšieho triedenia odpadu a oddelení biologického odpadu, ktorý tvorí značnú časť

skládok. SaS si presadila dva nástroje, ako proti nim chce bojovať. Jednak takzvanou enviropolíciou a dôkladnejším trestaním environmentálnej kriminality, druhým opatrením je pomerne polarizujúce energetické zhodnocovanie odpadov, teda spaľovne, s argumentom, že znižovanie objemu produkovaného odpadu samo osebe nie je postačujúce. Programové vyhlásenie vlády obsahuje aj revíziu stavu vodných elektrární, ktoré mala strana SaS v programe.

Z programu strany Sme rodina a rovnako programového vyhlásenia vlády je badateľný dôraz na dopravu, ktorú síce napokon nevedie autor programu a ekonomický expert strany Štefan Holý, ale nominant strany Andrej Doležal. Sme rodina do PVV 2020 premietla svoju predstavu integrovanej dopravnej siete. Nové technológie, integrácia jednotlivých druhov dopravy a snaha nahradiť individuálnu dopravu v čo najväčšej miere ekologickejšou a udržateľnejšou hromadnou sa stali súčasťou programového vyhlásenia. Akcent na železničnú dopravu, osobnú aj nákladnú, sa dostal aj do programu vlády. Obnova železničnej infraštruktúry a dlhodobý plán rozvoja železničnej dopravy je zároveň prvkom nízkouhlíkovej prestavby slovenskej dopravy. Druhou nosnou témou strany, ktorú nachádzame aj v PVV 2020, je výstavba nájomných bytov, energetická efektívnosť budov a problematika energetickej chudoby. Napokon spomeňme, že Sme rodina podobne ako SaS podporuje energetické zhodnocovanie odpadu.

Strana Za ľudí je jediná, ktorá nemá v kompetencii ministerstvo priamo sa týkajúce energetických a klimatických politík, ale zato získala dôležitú agendu prerozdelenia fondov EÚ. Strane sa podarilo premietnuť viacero opatrení do PVV 2020, akými sú prevencia a postih environmentálnej kriminality, odstránenie regulačných bariér v energetike, zvýšenie nezávislosti Úradu pre reguláciu sieťových odvetví a zriadenie nízkoemisných zón v mestách. Podarilo sa jej do programu vlády zároveň premietnuť požiadavka nadrezortného prístupu k environmentálnym témam, intenzívnejšie zapojenie verejnosti a koordinácia národných a lokálnych politík. Strana Za ľudí, podobne ako Sme rodina, kladla dôraz na výstavbu nájomných bytov a zvyšovanie kvality bývania.

V poslednom kroku sme sa pozreli na vybrané dve opatrenia jednotlivých strán, ktoré sa do Programového vyhlásenia vlády nedostali.

Hnutie **OĽANO** malo vo svojom programe ambiciózne cieľ na zníženie emisií skleníkových plynov, ktorý sa však v Programovom vyhlásení vlády neobjavil:

„V súlade s kritickým vývojom nárastu priemernej teploty navrhujeme ambiciózne zníženie emisií skleníkových plynov, a to o 65 % do roku 2030.“ (Predvolebný program OĽANO: 112)

Hnutie podobne neuspelo ani s obmedzením budovania reklamných plôch:

„Navrhujeme obmedziť budovanie nových reklamných plôch (bilbordov) pri cestách mimo intravilánov miest a obcí. A to najmä pre bezpečnosť cestnej premávky, estetické a krajino-ekologické hľadisko.“ (Predvolebný program OĽANO: 114)

Strana **SaS** neuspela s návrhmi na privatizáciu Slovenského plynárenského priemyslu:

„Privatizáciou umelo štátom držaného stratového predajcu plynu spoločnosti Slovenský plynárenský priemysel, a.s., dosiahneme zvýšenie jej konkurencieschopnosti a hospodárnosti, čím sa vytvorí priestor na znižovanie cien plynu pre odberateľov. Súčasne tým zamedzíme jej ďalšiemu zneužívaniu na politickú propagandu, ako tomu bolo v minulosti v prípade vratiek za plyn.“ (Predvolebný program SaS: 244)

V otázke odpadového hospodárstva SaS navrhovala podrobnejšie informovanie o skutočných nákladoch na spracovanie odpadu, ktoré by sa mohli prejaviť aj na poplatkoch pre občanov:

„Strasparentníme výdavky na odpadové hospodárstvo. Ekologické nakladanie s odpadmi nie je lacné. Chceme, aby občania boli motivovaní predchádzať vzniku odpadov aj tým, že budú poznať skutočnú cenu odpadov, ktoré vyprodukujú. Preto sprísňime sankcie za krížové dotácie na zmesový komunálny odpad (ZKO) a umožníme obciam zvýšiť poplatok podľa reálnych nákladov na odpady.“ (Predvolebný program SaS: 364)

Strana **Sme rodina** bola v programe naklonená jadrovej energetike a budúcej vízii novému typu reaktorov, ktoré považuje zároveň za ideálny nástroj na dekarbonizáciu, zlacnenie energie a na spaľovanie vyhoreného jadrového paliva:

„Pri tomto koncepte však treba brať do úvahy aj nové, zatiaľ, neodskúšané zdroje s veľkým potenciálom, ako sú fúzne reaktory na báze vodíka, ktoré budú mať pri implementácii významný vplyv na pokles uhlíkovej stopy. SR má potenciál v najbližšom období vystavať systém tzv. distribuovanej energie. Jej základom by mohli byť malé jadrové reaktory IV. generácie, ktoré spaľujú vyhorené jadrové palivo a ktoré by mohli prispieť minimálne k udržateľným cenám energií.“ (Predvolebný program Sme rodina: 66)

S cieľom pomôcť slovenským občanom, podnikom a klíme strana neúspešne presadzovala štátny prenájom vozidiel. Štát by nakupoval a následne prenajímal za pevne stanovený poplatok na Slovensku vyrobené vozidlá. Podľa Sme rodina by sa tak stali hybridné vozidlá dostupnejšími a celkovo by sa omladil vozidlový park, čo by malo ekologický prínos:

„Vytvorili sme a zavedieme do praxe finančný mechanizmus, ktorý zvýši dostupnosť nových a v Slovenskej republike vyrábaných vozidiel pre bežných občanov a podniky, ktoré podnikajú na Slovensku. Formou dlhodobého prenájmu zabezpečíme to, aby každý občan Slovenskej republiky a spoločnosť so sídlom v Slovenskej republike mali k dispozícii nasledujúce vozidlá za uvedených podmienok. Uvedeným opatrením zároveň vytvoríme predpoklad na zvýšenie dostupnosti vozidiel s alternatívnym pohonom, kde štát ako hlavný nákupca a prenajímateľ vozového parku obyvateľstvu a podnikateľskej sfére bude vedieť účinne postupne zaradzovať do svojej ponuky vozidlá s hybridným pohonom a následne plne elektrické vozidlá (v nadväznosti na výstavbu infraštruktúry a dostatočné rozšírenie dobíjacích staníc).“ (Predvolebný program Sme rodina: 49)

Strana **Za ľudí** vo svojom programe plánovala posilniť regionálnu úroveň v oblasti energetiky:

„Energetiku „ušíjeme“ na mieru regiónom. Vybudujeme profesionálne tímy, ktoré pomôžu v regiónoch pri plánovaní a realizácii úspor energií v domácnostiach a verejných budovách a pri výrobe vlastnej zelenej energie.“ (Predvolebný program Za ľudí: 87)

Strana plánovala takisto vytvorenie fondu poistenia argumentujúc cieľom vytvoriť systematický a zákonom garantovaný inštitucionálny rámec na zmiernenie negatívnych dopadov klimatických zmien pre poľnohospodárov:

„Vytvoríme Fond ťažko poistiteľných a komerčne nepoistiteľných rizík, ktorí obráti dnešný neistý ad hoc systém zmiernovania dopadov škôd a ktorý bude kryť komerčne nepoistiteľné, resp. ťažko poistiteľné klimatické riziká.“ (Predvolebný program Za ľudí: 112)

5. Programové vyhlásenie vlády 2020 z pohľadu čiastkových tém

ENERGETICKÁ CHUDOBA

V dotazníkovom výskume pred voľbami všetky koalíčné strany označili, že nie sú spokojné s tým, ako štát pomáha ľuďom zasiahnutých energetickou chudobou. Problém energetickej chudoby sa dostal do Programového vyhlásenia vlády nasledovne:

„Zameriame sa na dôsledné ekonomicko-sociálne posúdenie rozsahu energetickej chudoby a identifikáciu energeticke chudobného spotrebiteľa. Vláda SR sa zasadí o zavedenie osobitného prístupu k energeticke chudobným spotrebiteľom zvýšením dôrazu na politiku energetickej efektívnosti (budovania energeticke úsporných obydí, zatepľovaním a pod.), lepším využívaním regulačných nástrojov, zvýšením transparentnosti v cenotvorbe a postupnou dereguláciou sektoru dodávky elektriny a plynu v súlade s platnou európskou legislatívou. Problematika energetickej chudoby bude tiež jedným z hľadísk, ktoré sa budú zohľadňovať pri tvorbe politík v energetickej a klimatickej oblasti.“ (PVV 2020: 54)

Vláda plánuje venovať väčšiu pozornosť energetickej efektívnosti, zlepšiť podmienky bývania a zároveň deregulácii, čo by malo mať za následok zníženie cien energií. Súčasná vláda sa v otázke regulácie cien zásadne líši od tej predchádzajúcej, ktorá presadzovala politiku väčšej regulácie.

Všetky koalíčné strany aj vo svojich programoch pred voľbami deklarovali potrebu vymedzenia pojmu „energetická chudoba“. Hnutie OĽANO plánovalo zavedenie podporných schém, strana Sme rodina vytvoriť nástroje na odstránenie energetickej chudoby a zastupovať energie pre zraniteľné domácnosti, rodiny s deťmi a dôchodcov. Strany SaS a Za ľudí navrhli možnosť predplatného odberu elektriny. Strana Za ľudí v boji s energetickou chudobou podporuje aj dostupné bývanie a navrhuje zaviesť opatrenia, ktoré chránia spotrebiteľov pred odpojením.

Pre porovnanie, programové vyhlásenie vlády z roku 2016 sa taktiež hlási k potrebe riešenia energetickej chudoby, avšak absentuje konkrétna predstava riešenia tohto problému. Energetická chudoba je vnímaná primárne v kontexte ochrany zraniteľných odberateľov a rozsiahlejšej regulačnej politiky.

ENERGETICKÁ EFEKTÍVNOSŤ

Vláda sa v PVV 2020 hlási k zvyšovaniu energetickej efektívnosti a úspor energií najmä v kapitole venovanej doprave a výstavbe, ale aj v kapitole hospodárskej politiky krajiny. Zaujímavosťou Programového vyhlásenia vlády je, že obsahuje aj záväzok zvyšovania energetickej efektívnosti ozbrojených síl, hoci nie je špecifikovaný.

Nájomné bývanie je jednou z hlavných tém strán Sme rodina či Za ľudí, ktoré ho považujú za hlavný nástroj realizácie sociálnej politiky. Pred voľbami v dotazníku na otázku, či by mal štát klásť požiadavky na energetickú efektívnosť nájomných bytov, vrátane prípadu, ak by sa znížila rýchlosť výstavby a/ alebo zvýšila cena, odpovedali kladne všetky štyri koalíčné strany. Nájomné byty sa dostali i do PVV

2020 ako dôležitá súčasť sociálnej politiky vlády, ktorá sa zaväzuje, že „vytvorí zvýhodnené podmienky pre výstavbu nájomných bytov a nových rodinných domov v záujme skvalitnenia podmienok bývania a podpory zotrvaní mladých rodín na vidieku a v zaostalých regiónoch.“ (PVV 2020: 66)

Vláda tvrdí, že „podnikne všetky kroky potrebné na to, aby umožnila masívnu výstavbu kvalitných štátnych nájomných bytov“ (PVV 2020: 88). Aj keď energetické kritériá na samotnú výstavbu nešpecifikuje, plánuje využiť primárne už existujúce budovy. Vláda tak plánuje začať s pasportizáciou štátnych nehnuteľností a „vyhodnotí efektívnosť využívania budov štátu a pripraví analýzu ich optimálneho využitia na účely nájomných bytov alebo kancelárskych priestorov“ (PVV 2020: 89)

Problematiku výstavby nájomných bytov mali vo svojich predvolebných programoch všetky štyri koalíčné strany. OĽANO navrhovalo najmä finančné nástroje podpory bývania (uvoľniť odpisovanie nehnuteľností či poskytnutie úverov zo Štátneho fondu rozvoja bývania). Nájomné bývanie bolo jedným z návrhov aj pre riešenie ľudí bez domova. Strana SaS preferovala odstránenie prekážok, ktoré bránia rozvoju trhu s nájomnými bytmi: vymáhanie nájomného a taktiež finančné nástroje podobné ako OĽANO (zníženie doby odpisu nehnuteľností, stavebné sporenie či pôžičky zo Štátneho fondu rozvoja bývania). Strana Za ľudí upozorňovala na to, že nájomné bývanie je prevenciou pred bezdomovectvom, ale zároveň aj dôležitou formou podpory zdravotne znevýhodnených občanov. a plánovala zvýšiť podporu financovania ich výstavby. Cieľom strany bolo zvýšenie finančnej podpory na vybudovanie 20-tisíc bytov s regulovaným nájomným. Výstavba nájomných bytov spolu s vybudovaním potrebnej sociálnej infraštruktúry bola vlajkovou loďou predvolebného programu Sme rodina, pričom vypracovali finančný model ceny za takéto bývanie. Aj keď sa cieľ strany 25-tisíc bytov ročne do PVV 2020 nedostal, dôraz na „masívnu výstavbu“ v ňom je.

Vláda sa otvorene hlási k európskym politikám v oblasti ochrany klímy. Pri energetickej efektívnosti si stanovila viacero cieľov: revitalizovať bytový fond a naďalej podporovať projekty obnovy pri efektívnejšom čerpaní (PVV 2020: 89), podporovať budovy s prvkami inteligentnej automatizácie (PVV 2020: 88) a uľahčiť transformáciu existujúcich budov na budovy s takmer nulovou potrebou energie (PVV 2020: 88). Konkrétny dátum (október 2020) vláda podmienila novými stavebnými predpismi, ktoré by mali byť transparentné, v súlade s udržateľnosťou a s participáciou verejnosti (PVV 2020: 86).

Zmenu stavebného zákona sľubovali všetky koalíčné strany aj pred voľbami. OĽANO navrhovalo vybudovať kompetenčné centrum pre stavebníctvo, zjednodušenie a zrýchlenie povoľovacích konaní, odstránenie duplicitných konaní, zbytočnej byrokracie a zlúčenie územného a stavebného konania. Podobne strana SaS chcela zjednodušenie procesu, odstránenie duplicity, zakročenie proti čiernym stavbám aj formou odpojenia od energií, Sme rodina zjednodušenie procesu s dôrazom na urýchlenie výstavby a strana Za ľudí súhlasila so zjednodušením pravidiel pre investičnú a realizačnú prípravu stavieb.

Energetickej efektívnosti budov sa strany v programoch venovali len veľmi okrajovo. Hnutie OĽANO a strana Sme rodina deklarovali len všeobecnú podporu obnovy bytových domov a úsporu energií, strana SaS podporu nízkoenergetickým budovám. Strana Za ľudí chcela podporiť obnovu verejných budov pomocou profesionálnych energetických tímov v okresných mestách, čo v programe vlády nie je.

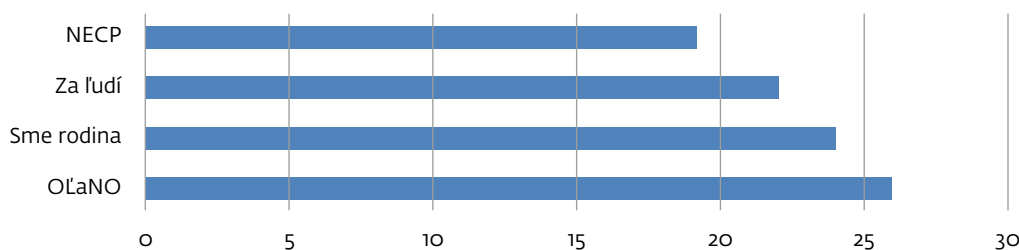
Pre porovnanie, Programové vyhlásenie vlády v roku 2016 sa prihlásilo k opatreniam zvyšujúcim energetickú efektívnosť, rovnako i výstavbe nájomných bytov: „Budovy na Slovensku, podobne ako v iných krajinách EÚ, majú vysoký podiel na konečnej energetickej spotrebe a emisiách CO₂. Vláda bude preto pokračovať v politike zlepšovania energetickej hospodárnosti budov a prispievať tak k zvyšovaniu energetickej efektívnosti. V rámci skvalitňovania sídiel bude podporovať odstraňovanie systémových porúch v bytových domoch a ich

obnovu, a rovnako plánuje pokračovať aj v programe zatepľovania stavieb, ktorý však administratívne zjednoduší s cieľom participácie širšej verejnosti. Vláda bude naďalej prijímať opatrenia na efektívnejšiu podporu nájomného bývania, a to aj cestou zapojenia súkromných zdrojov. Výstavba nájomných bytov bude jedným z prostriedkov podpory menej rozvinutých regiónov.“ (PVV 2016: 17).

OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE

Strategický dokument v oblasti klímy a energetiky (Národný energetický a klimatický plán na roky 2021 - 2030) schválený vládou v decembri 2019 navrhuje dosiahnutie podielu energie z obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej energetickej spotrebe na úrovni 19,2% do roku 2030. Spoločný európsky cieľ je 32% a Európska komisia odporúča Slovensku zvýšiť ho na 24%. Cieľ na úrovni 19,2% nie je v dotazníkovom výskume postačujúci pre všetky oslovené politické strany a navrhujú tento podiel navýšiť (graf 4). Jedinou stranou, ktorá cieľ nestanovila, bola strana SaS. Hnutie OĽANO v dotazníkovom výskume označilo ambíciu dosiahnuť cieľ podielu energie z obnoviteľných zdrojov na úrovni 26%, vo svojom predvolebnom programe však uviedlo cieľ až na úrovni 35%.

GRAF 4: Navrhovaný podiel obnoviteľných zdrojov energie na hrubej konečnej spotrebe do roku 2030

Zdroj: Národný energetický a klimatický plán, dotazníkový výskum politických strán (január – február 2020)

PVV 2020 síce v kapitole venovanej životnému prostrediu obsahuje podporu rozvoju obnoviteľných zdrojov energie, nie sú však uvedené konkrétne záväzky či ciele, ktoré sa vláda rozhodla naplňať. Zároveň však vláda vyslala nejasné signály, keď v kapitole venovanej hospodárstvu upozorňuje, že je pripravená „podporiť prípadné predĺženie termínov pre dosiahnutie požadovaného podielu obnoviteľných zdrojov a ďalších lehôt vyplývajúcich zo zimného energetického balíka a ďalších iniciatív Európskej únie“ (PVV 2020: 54). Nie je preto jasné, či vláda plánuje svoje záväzky v Národnom energetickom a klimatickom pláne naplňať alebo dokonca znížiť. Vláda totiž na viacerých miestach upozorňuje na finančný aspekt obnoviteľných zdrojov energie a vplyv na koncové ceny:

„Sústredíme sa na zvýšenie konkurencie na trhu s energiami a rozpočtovo menej náročné nástroje podpory obnoviteľných zdrojov energie.“ (PVV 2020: 53)

„...zároveň prehodnotíme aj dotačné schémy smerom k motivovaniu k zelenému správaniu“ (PVV 2020: 56)

„Podporíme energetické riešenia pre nízkouhlíkové hospodárstvo a rozvoj obnoviteľných zdrojov energie, predovšetkým v podobe lokálnych zdrojov energie, ale tak, aby nemali žiadny dopad na koncovú cenu elektriny, resp. len minimálny. Sme však pripravení podporiť prípadné predĺženie termínov pre dosiahnutie požadovaného podielu obnoviteľných zdrojov a ďalších lehôt vyplývajúcich zo zimného energetického balíka a ďalších iniciatív Európskej únie... Vláda SR zavedie viacpilierový systém financovania výdavkov na podporu obnoviteľných zdrojov energie

a vysoko účinnej kombinovanej výroby, s cieľom zníženia koncových cien elektriny.“ (PVV 2020: 54)

„Vláda SR bude podporovať obnoviteľné zdroje energie. Vypracujú sa kritériá na ich udržateľné a efektívne podporovanie zo strany Vlády SR.“ (PVV 2020: 94)

V PVV 2020 úplne chýba podpora rozvoju konkrétnych druhov obnoviteľných zdrojov energie. V dotazníku pred voľbami politickej strany vyjadrili podporu širokému spektru obnoviteľných zdrojov (tabuľka 2), avšak deklarovaná podpora sa nepremietla do programu vlády.

TABUĽKA 2: Podpora rozvoja obnoviteľných zdrojov energie

	geotermálna	slnečná	veterná	vodná	biomasa
OLANO	x	x	x	x	x
SaS	x	x	x	x	x
Sme rodina	x		x	x	
Za ľudí	x	x			x

Zdroj údajov: dotazníkový výskum politických strán (január – február 2020)

Vodná energia sa ako jediná dostala do programu vlády, s cieľom revízie stavieb a prehodnotenia výstavby plánovaných malých vodných elektrární, čo mali v programe strany OLANO a SaS: „Vláda SR zabezpečí prehodnotenie rozsahu plánovaných malých vodných elektrární uvedených vo Vodnom pláne Slovenska a definitívne zrušíme plánované investície: Vodné dielo Slatinka, Vodné dielo Tichý potok, vodná nádrž Ipeľ (Ďubákovo)... Viaceré vodné stavby v majetku štátu sú v havarijnom stave. Vláda SR vykoná revíziu týchto vodných stavieb a rozhodne o ich ďalšej existencii, vrátane alternatívy odstránenia niektorých stavieb.“ (PVV 2020: 97-98).

Podporu jednotlivým obnoviteľným zdrojom energie sme hľadali aj v predvolebných programoch strán. Všetky štyri koaličné strany vyjadrujú podporu rozvoja obnoviteľných zdrojov energie s dôrazom na decentralizáciu a rozvoj lokálnych zelených zdrojov. Hnutie OLANO je v podpore obnoviteľných zdrojov energie spomedzi koaličných partnerov najambicióznejšie. V programe navrhlo vedeckú podporu pre rozvoj tohto typu energie, či ambíciu dosiahnuť až 100% výroby energií z obnoviteľných zdrojov do roku 2050 (ak to bude možné). Hnutie podporilo rozvoj bioplynových staníc a kritizovalo nekonceptný rozvoj fotovoltaických a malých vodných a veterných elektrární. Strana SaS kládla dôraz na finančne efektívne využívanie obnoviteľných zdrojov energie a podporu konkrétnym obnoviteľným zdrojom by sme v programe hľadali márne. Strana Sme rodina v programe podporila najmä rozvoj geotermálnej energie. Strana síce v programe tvrdí, že Slovensko nemá vhodné lokality na vybudovanie veterných parkov ani vhodné podmienky na fotovoltaiku, zároveň však plánuje podporu budovaniu fotovoltaických panelov a tepelných čerpadiel na verejných budovách. Strana Za ľudí plánovala podporu obnoviteľných zdrojov energie najmä v poľnohospodárstve, priklonila sa k rozvoju geotermálnej a slnečnej energie.

Pre porovnanie, Programové vyhlásenie vlády z roku 2016 rovnako upozorňovalo na finančný aspekt obnoviteľných zdrojov a plánovalo zreformovať „systém podpory výroby elektriny z obnoviteľných zdrojov energie a kombinovanej výroby elektriny a tepla. Pri využívaní obnoviteľných zdrojov bude prioritou zabezpečiť nákladovú efektívnosť pri podpore týchto zdrojov s minimalizáciou vplyvov na koncové ceny energie.“ (PVV 2016: 17).

BUDÚCNOSŤ FOSÍLNYCH PALÍV

Pred voľbami sa všetky koalíčné strany v dotazníkovom výskume zhodli na tom, že zemný plyn má svoje miesto pri postupnom znižovaní emisií na Slovensku. Podľa strany Za ľudí by sa zemný plyn mal i naďalej využívať tak, ako v súčasnosti. Strany OĽANO, SaS a Sme rodina zastávajú názor, že podiel zemného plynu v energetickom mixe by mal postupne klesať. V programovom vyhlásení vlády však téma úlohy zemného plynu úplne absentuje. Otázný je preto postoj vlády voči pripravovaným infraštruktúrnym projektom, napríklad realizácii plánovanému plynovodu Eastring.

K úlohe zemného plynu sa v predvolebných programoch venovali len strany OĽANO a Sme rodina. Strana SaS venovala pozornosť potrebe privatizácie SPP. Hnutie OĽANO vyjadrilo podporu „*konkurencieschopnosti Slovenska v tranzite plynu a elektriny prepojením so susednými krajinami a alternatívnymi trasami*“ a žiadalo „*garancie zachovania tokov plynu cez Slovensko a zasadzovať sa za to, aby sa projekt Nordstream II nezneužíval na politický tlak na Ukrajinu a neohrozoval bezpečnostné a ekonomické záujmy SR.*“ (Predvolebný program OĽANO: 187). Strana Sme rodina podporovala ďalšiu plynofikáciu obcí, ktoré sa nachádzajú v dostupnej vzdialenosti plynovodnej siete.

Pre porovnanie, Programové vyhlásenie vlády z roku 2016 považovalo rozvoj plynovodnej infraštruktúry za dôležitý aspekt (aj) zahraničnej politiky: „*Prioritou vlády v plynárskom sektore bude efektívne využívanie existujúcich prepravných kapacít, vytvorenie severojužného koridoru a predovšetkým projekt plynovodu Eastring.*“ (PVV 2016: 5).

Politické strany súčasnej koalície sa pred voľbami zhodli na termíne ukončenia dotovania ťažby hnedého uhlia na Hornej Nitre najneskôr v roku 2023. Tento bod sa dostal do Programového vyhlásenia vlády hneď dvakrát, v kapitolách venovaných podnikateľskému aj životnému prostrediu, avšak s otáznou podobou transformácie uhoľného regiónu.

„Prioritou Vlády SR bude ukončenie dotovania elektriny z domáceho uhlia v termíne dohodnutom s Európskou komisiou, t.j. najneskôr k 31. decembru 2023 a vzorovú transformáciu regiónu Hornej Nitry na moderný región zameraný na perspektívne oblasti priemyslu a nízkouhlíkové technológie.“ (PVV 2020: 54).

„Vláda SR sa zaväzuje ukončiť výrobu elektriny zo spaľovania hnedého uhlia v Elektrárni Nováky najneskôr v roku 2023, zamestnanci budú opätovne integrovaní na trh práce. MŽP SR navrhne vylúčiť hnedé uhlie a lignit z bilančných zásob energetických surovín v SR.“ (PVV 2020: 95).

V predvolebnom programe mali útlm hnedého uhlia v agende tri strany. Hnutie OĽANO pri transformácii regiónu navrhlo „*urýchliť transformáciu Hornej Nitry, najmä zlepšenie dopravného napojenia, rozšírenie priemyselného parku a podporu ekologickej prestavby Elektrárni Nováky a Vojany*“ (Predvolebný program OĽANO: 186), strana SaS v navrhla rekonštrukciu trate medzi Prievidzou a Nitrou a rekvalifikačné programy pre baníkov (Predvolebný program SaS: 248). Strana Za ľudí plánuje podporiť v regióne „*modernizáciu priemyslu, výskum a inovácie v kombinácii so zalesňovaním.*“ (Predvolebný program Za ľudí: 87).

■ Záver

Na základe analýzy predvolebných programov štvorice koalíčných strán možno konštatovať, že klimatická zmena, ekologická transformácia ekonomiky a ochrana prírody dostali v Programovom vyhlásení vlády 2020 nezanedbateľný a prierezový priestor. Jednotlivé riešenia a programové ciele sme našli najmä v štyroch kapitolách venovaných životnému prostrediu, doprave, hospodárstvu a pôdohospodárstvu. Aktuálna vláda potvrdila proeurópsky trend Slovenska v oblasti klimatickej zmeny. V júni 2019 na summite Európskej rady sa Slovensko ako jediné z Vyšehradskej skupiny prihlásilo k cieľu Európskej únie dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050. Česká republika a Maďarsko sa pripojili až v decembri 2019, Poľsko nesúhlasilo s dohodou ani opakovane.

Neprekvapuje preto veľká miera zhody medzi Európskou zelenou dohodou a Programovým vyhlásením vlády, ktoré je dielom štyroch pomerne proeurópskych strán. Viac ako 50 percent navrhovaných opatrení identifikovaných v Európskej zelenej dohode sa nachádza v PVV 2020 a spolu s podobnými opatreniami je miera zhody takmer 90 percent. Programové vyhlásenie vlády preto dostalo druhú najvyššiu možnú známku (B). O to dôkladnejšie musíme kontrolovať, do akej miery bude vláda ciele z PVV 2020 realizovať. Obzvlášť vo svetle pandémie Covid-19, ktorá už teraz má hlboké politické, ekonomické ale aj environmentálne dôsledky. Mementom sú programové vyhlásenia predošlých vlád, ktoré zostali v niektorých oblastiach nenaplnené.

Pri Programovom vyhlásení vlády sme si identifikovali, po očistení od opakujúcich sa tém, 86 relevantných opatrení na potlačenie klimatickej zmeny, zasadzujúce sa za ekologické reformy, či presadzujúce ochranu prírodných zdrojov. Najviac environmentálnych opatrení, ktoré sa do PVV 2020 premietlo, mala strana SaS (spolu 60), najmenej strana Za ľudí (spolu 42). Je však nutné poznamenať, že strana SaS mala najdlhší program spomedzi štvorice strán. Niekoľko zaujímavých návrhov sa do PVV 2020 nedostalo, napríklad zníženie emisií skleníkových plynov o 65 percent do roku 2030 z dielne OĽANO, privatizácia Slovenského plynárenského priemyslu od SaS, alebo inovatívne plány v oblasti jadrovej energie z programu Sme rodina. Naopak, v kapitole venovanej životnému prostrediu sa objavili dve zásadné opatrenia, ktoré v programoch strany nemali: prijatie zákona o klíme a revízia strategických dokumentov (Nízkouhlíková stratégia a Národný energetický a klimatický plán). Stalo sa tak akceptovaním pripomienok odbornej verejnosti a odporúčaní odborných sekcií Ministerstva životného prostredia.

Až miera kohézie vo vládnej koalícii a aktivita jednotlivých ministrov ukážu, či je Programové vyhlásenie vlády stropom, alebo odrazovým mostíkom na ceste k „zelenšej“ ekonomike. Dodajme, že kým na kreslá ministra životného prostredia a pôdohospodárstva zasadli niekdajší ochranári Ján Budaj a Ján Mičovský, minister hospodárstva Richard Sulík a minister dopravy Andrej Doležal (a vicepremiér Štefan Holý) reprezentujú skôr ekonomický pohľad na problematiku klimatickej zmeny. V Programovom vyhlásení vlády sa nedočítame viac o budúcnosti využívania zemného plynu, ani o elektromobilite. Rovnako v dokumente nenájdeme konkrétnejšiu víziu využívania obnoviteľných zdrojov energie, práve naopak, program je v tejto oblasti nejasný a jednotlivé časti venujúce sa tejto téme sa do istej miery nezhodujú. O to kľúčovejšie budú legislatívne návrhy z dielne ministerstiev hospodárstva a dopravy v oblasti energetiky a klimatickej zmeny.

Analýzu vypracovala Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA) pre Slovenskú klimatickú iniciatívu (SKI).

